

EVANGELIUM V JAZYCE OBRAZŮ

Všichni, zvláště pak děti, se ve svém životě dostávají do úzkého kontaktu s obrazy, které jsou součástí naší komunikace. Je možné děti v dnešní době uvést do „úplného jazyka“ (slova a obrazu)? Lze evangelium přeložit do jazyka obrazů? Evangelium – dobrá zpráva – je slovo živé a účinné, které vyzývá k odpovědi a vyžaduje ji. Může mít obrázek či obraz schopnost toto „předat“ a „sdělit“? Budeme-li se o to pokoušet, vystačíme si pouze s obrazem popisného typu, jakým je většina biblických obrazů?

Obrazy nevyprávějí události jen čistě popisně, ale pokoušejí se nás do nich vtáhnout za pomoci jednoduché a promyšlené kompozice, barev, gest, držení těla. Má-li obrázek dodat komunikaci sílu, která dokáže strhnout a vtáhnout do těchto událostí, které jsou křesťanským tajemstvím (tajemným místem setkání a též komunikací s Bohem), musí být symbolický – „vyvolat“ zájem o to, co přesahuje naši realitu, používat bohaté prvky kladoucí osobní výzvy. Například utrpení Krista můžeme vyprávět jako jednoduchou „informaci“ nebo do ní můžeme vložit interpretaci a „ohlášení spásy“.

Výrazovými prostředky, které má k dispozici malíř, jsou barvy, kompozice a gesta. Jak s nimi malíři pracují? Uvedme jeden příklad:

V roce 1991 byla na Slovensku vydána sada novozákonních katechetických obrazů, jejichž autorem je italský salesián Guerrino Pera.¹ V metodické příručce, která nebyla součástí distribuované složky, je uveřejněn mj. rozhovor s tímto autorem, kde se vyjadřuje k použití výrazových prostředků. Z něj vybíráme:

BARVY: Postavy, které malují, jsou často celé červené nebo žluto-oranžové: vlasy, oblečení, obličej, krk, ruce... vše je zářící. Je to symbol poselství evangelia, které: osvětluje, přibližuje k Bohu a proměňuje. Naturalistická kresba mi nedává dostatek prostoru pro co nejlepší vyjádření lidských citů. V této kresbě nemohu například použít tolik žluté na obličejích a na rukách, protože to není jejich přirozená barva. Mohl bych zdůraznit červenou a žlutou barvu v oděvech, ale musel bych hledat jinou barvu pro obličej, pro vlasy, pro závoj atd. ... podívejte se na osobu Magdaleny. Se symbolickou kresbou mohu namalovat Magdalenu ve fialové nebo temně zelené, a tím vyjádřit, že je ještě v hříchu, v temnotě, v odmítání (tedy v době, než se setkala s Kristem). Zářící barvu používám pro vystižení světla, vířivosti, lásky, spásy. Tím se dá právě znázornit „přeměna – konverze“, která se s ní udála. Tak, jak je to vidět na obraze (...). Na obraze „Ježíš, který se modlí v Olivetské zahradě“ se na jeho bolesti podílí celá příroda prostřednictvím absence živých barev. Tyto rostliny jsou jako bolestné hnízdo, jako by se chtěly ohnout a podepřít Ježíše Krista, který leží na zemi a vyjadřuje před Otcem veškerou svou úzkost. Šedivá „rozpuštěná“ barva symbolizuje opuštěnost Ježíše.

KOMPOZICE: Kompoziční struktura je také často znamením, symbolem, vyjádřením vztahu mezi osobami. Linie sbíhající se do kruhu nebo do prstenu odkazují na vztah komunikace lásky. Rozbíhající se linie naopak označují oddělení, roztržení, vzdálení se...

GESTA: Silná láska se jednoduše projeví v gestech jako nadšázka. Pomyslete na maminku, když objímá své dítě a říká mu: „Mám tě tak ráda, že bych tě láskou snědla!“ Totéž můžeme říci o krcích, které se prodlužují u osob, které na nádraží čekají na své tak dlouho očekávané přátele. Myslete na gesta fanoušků na

stadionu nebo na radostné výskoky atleta, který vynikl. Přeháňení v gestech nebo v držení těla v mých obrazech má vždy živě předat lásku Krista ke všem lidem nebo lásku lidí ke Kristu.

METODY ČTENÍ OBRAZŮ

S biblickými obrazy je možné pracovat několika způsoby:

1. vycházet z biblického textu;
2. vycházet z obrazu;
3. vycházet ze životní situace;
4. porovnat mezi sebou dva či více obrazů;
5. tvořit cykly několika obrazů.

Než shrneme krátce hlavní znaky jednotlivých metod čtení obrazů, je třeba si připomenout důležitý rozdíl mezi obrazem a popisem události v Písmu. Obraz klade důraz na vybraný „moment“ určité biblické události. Její textová podoba je však sekvencí dílčích momentů, které následují bezprostředně za sebou. Někdy je obraz syntézou těchto momentů, ale pak je třeba dát pozor na jeho interpretaci (příklad: křest Ježíše v řece Jordán: hlas z nebe a zjevení Ducha svatého jako holubice se odehrálo po Ježíšově vynoření z vody; většina obrazů však zachycují všechny související události jakoby v jednom okamžiku).

1. VYCHÁZET Z EVANGELNÍ EPIZODY

Děti popíšou nejprve evangelní událost podle toho, jak si ji pamatují a jak jim ji připomene obraz. Pokud ji neznají, popíšou děj podle toho, co „vyčtou“ z obrazu. Po skončení vyprávění přečteme příslušný text z Bible. Tím se ukáže, co opravdu v textu napsáno je, na co děti zapoměly, co si přidaly apod.

Ve druhém kroku si děti všimají jednotlivých prvků obrazu: co naznačují barvy, držení těla a kompozice. Jak chápal poselství události autor obrazu?

Ve třetím kroku katecheta dovysvětlí potřebné k výkladu biblického textu tak, aby děti porozuměly poselství, jež zamýšlel předat jeho autor.

Ve čtvrtém kroku děti uvádějí situace ze života, na které si v souvislosti s textem vzpomněly, které s ním mají něco společného. K tomu lze využít i jiný obrazový materiál z časopisů nebo dokonce vlastní fotografie (např. z prvního svatého přijímání, hovoříme-li o poslední večeři apod.).

Posledním krokem by měl být prostor k zamyšlení a modlitbě s Bohem: Co chce toto slovo Boží říci mně? K čemu mne vybízí? Jakou odpověď Bůh očekává ode mne?

2. VYCHÁZET Z OBRAZU

Nabízíme zde několik otázek, na které účastníci katecheze odpoví nejprve písemně (týká se starších dětí):

- Co vidíte na tomto obraze?
- Jaké tam jsou osoby? (výčet)
- Co dělají? (popsat činnost každé postavy)
- Jaký je vztah mezi nimi?
- Jaký je „smysl“ poselství obsahu této epizody?
- Jak je to vyjádřeno v obraze?
- Kompozice (Jak jsou uspořádány osoby? A prostor?)
- Barvy (Které barvy převládají, jaký mají význam?)
- Držení těla (Jaká jsou gesta osob, výraz tváře, atd.?)

Písemný projev nutí děti více přemýšlet. Až všichni dokončí práci, přečtou si postupně odpovědi na jednotlivé otázky nahlas. Možné rozdíly v odpovědích jsou podnětem k dialogu s dětmi. K. diskusi moderuje tak, aby došlo k porozumění smyslu celku, detailů, kontrastů (gest, barev, linií, osob), které jsou často velmi expresivní; stejné je to s různými symbolickými významy atd.

Výsledkem má být důkladné prozkoumání: kdo je Ježíš, kým je pro nás, jakým způsobem je Kristus v centru dění, jak z něj veškeré dění vychází, jak na něj v jeho přítomnosti všichni přítomní reaguji a konečně jaký vztah má Ježíš se svým Otcem.

Poté přečteme příslušný úryvek evangelia a hledáme odpovědi na otázky:

- Jaký moment epizody obraz vyjadřuje?
- Jak jsou událost a smysl vyjádřeny? Které prvky jsou vyjádřeny jasněji a které méně?
- Obraz je interpretací evangelní události. Nicméně každá interpretace nebo komentář evangelia ho úplně nevyčerpává. Které prvky chybí?

Třetí krok je totožný se čtvrtým v metodě č. 1, poté následuje poslední krok stejný jako v předchozí metodě.

3. VYCHÁZET ZE ŽIVOTNÍ SITUACE

V prvním kroku se věnujeme reflexi různých životních situací: K. nabídne dětem fotografie nebo obrázky, které zobrazují mezilidské konflikty, obtížné situace, vzájemnou komunikaci a spolupráci, zdravotní postižení, neúspěch ve sportu či v kamarádství, smrt blízkého člověka apod. Děti si vyberou libovolnou fotografii nebo obrázek, o kterém chtějí hovořit. Jinou možností je pracovat s krátkými příběhy ze života.

Ve druhém kroku si děti prohlížejí obrazy, jež znázorňují evangelní epizody. Nabídneme jim takové, ve kterých Ježíš pomáhá lidem v obtížných životních situacích. Děti mohou vybrat obraz, jehož výpověď, jak ji vnímají, koresponduje s jejich obrázkem či příběhem ze života.

Přečteme text evangelního příběhu a hovoříme o něm s dětmi. Evangelium by dětem mělo pomoci nahlédnout do obtížných životních situací hlouběji, ve světle víry. Společný rozhovor by měl vyústit v rozhodnutí ke konkrétnímu jednání dětí v rozebíraných situacích. Navážeme spontánní modlitbou, ve které děti vyslovují vůči Ježíši to, co si při předchozích aktivitách uvědomily.

4. POROVNÁNÍ DVOU OBRAZŮ MEZI SEBOU

Také při tomto způsobu je nezbytné číst obrazy nejprve jeden po druhém. Potom mohou být porovnány například podle následujících otázek:

- Jaký prvek oba obrazy spojuje?
- Popište toto vnitřní spojení.

Například: Obraz podobenství Rozséváče a Setkání Ježíše s Martou a Marií (slovo Boží vyvolává u každého člověka jinou odpověď); nebo Vzkříšení Lazara a Vzkříšení Krista.

5. CYKLUS NĚKOLIKA OBRAZŮ

Poselství jednotlivých obrazů mohou děti porozumět též porovnáním různých obrazů a jejich vzájemných vztahů. Například můžeme tímto způsobem dětem pomoci porozumět Božímu plánu spásy, který nám zjevuje Ježíš Kristus svým jednáním a láskou k Otcí (může se jednat o cyklus vytvořený z důležitých událostí Ježíšova života: zvěstování, narození, křest, uzdravování nemocných, hlásání evangelia v synagogách a v chrámu, utrpení, smrt, vzkříšení, poslání apoštolů; jiný cyklus může vzniknout k tématu odpuštění – uzdravení ochrnutého, návštěva u Zachea, osvobození odsouzené ženy apod.).

Můžeme vytvářet i cyklus k jednomu evangelnímu příběhu, k němuž děti přiřadí obrázky ze slavení liturgie (např. obraz Poslední večeře a slavení eucharistie; obraz Ježíšova křtu a křest člověka; obraz k podobenství o milosrdném otcí a svátost smíření apod.); a také obrázky či fotografie, které zobrazují službu druhým lidem (např. k obrazu Poslední večeře také službu akolyty, který navštěvuje nemocné, lidí, kteří obsluhují nemocné apod.).

Tento způsob je vhodný pro starší děti, které dobře znají biblické příběhy; je možné jej využít při rekolekcích s dětmi apod.

6. DALŠÍ MOŽNOSTI

- Vyjít z obrazu události a tuto událost zdramatizovat;
- recitovat žalm nebo modlitbu a dívat se při tom na obraz;
- vymyslet text písně na známý nápěv tak, aby se vztahovala k obrazu;
- zakrýt část obrazu a odhalit jen několik zvláštních znaků: gesta rukou, nějakou osobu, nebe atd. (tento způsob četby bývá velmi účinný);
- navrhnout dětem, aby reprodukovaly obraz alespoň v jeho základních liniích; pro některé to nebude těžké. Tímto způsobem děti lépe pochopí smysl znaku, gest, barev, formy jejich výrazu.

Kvalitní náboženské obrazy mohou dětem (i dospělým) pomoci proniknout hlouběji k základnímu poselství evangelia. K. skrze práci s obrazy zaměřuje myšlení dětí k Božímu slovu, jež stále vyžaduje naši odpověď. Vytváří v srdci dítěte prostor pro Ducha svatého, aby mu pomáhal prožívat Boží přítomnost a rostla jeho důvěra k Bohu a porozumění jeho záměru s lidmi.

Překlad původního textu: sr. Magdalena Šmídová, OSU, zpracovala Marie Zimmermannová

Poznámky:

- 1 Soubor, který byl rozšířen i v České republice, má název *Biblické obrazy pro katechézu*, vydali ho Sloveňští salesiáni, Bratislava, 1991. V současné době jsou tyto obrazy k dispozici v digitalizované formě a je možné si o ně napsat na adresu: redakce@cestykatecheze.cz.

Námět obrazu na této stránce: Rozséváč. G. Pera stále tvoří podobné obrazy pro děti, jeho pomůcky vycházejí jako příloha italského časopisu *Dossier Catechista*. Seznam obrazů najdete na www.cestykatecheze.cz.

